

Folkhögskole Veteranen

NR 1 2020

Profilerade folkhögskolor – snart ett minne blott?

Björn Grip

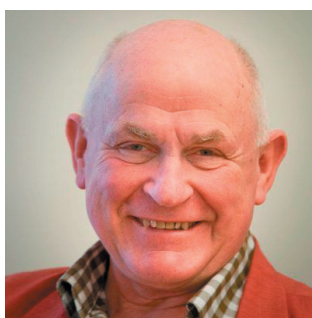
När jag gick folkhögskolläraryt-bildningen var profilering ett hon-nörsord. När vi uppvaktade Jan-Erik Wikström för att starta Bona - *den marxistiska folkhögskolan*, var det en självklarhet för ministern att fram-hålla vår profil som ett argument för att vi skulle kunna erhålla statsbi-drag.

Veteranföreningen hade sitt senaste seminarium nu i januari på Skeppsholmen, kring demokratins möjligheter. Vi stiftade bland annat bekantskap med Maryam och Noah, rektorer för Kista folkhögskola respektive Paideia folkhögskola, den judiska folkhögskolan. Den först-nämnda skolan har en muslimsk pro-fil och var moderskola för Paideia. De båda rektorerna vittnade om att det är kontroversiellt att hävda sina respektive profiler. Hatbrevet på sociala medier är många, och Kista folkhögskola har inte ens med ordet muslimsk i sitt namn.

Politiskt har folkbildningen blivit ett allt intressantare område i takt med att Sverigedemokraterna har börjat ifrågasätta kulturens och folk-bildningens behov "av armlängds avstånd" från politiska beslutsfattare.

Än så länge har detta nymor-nade intresse inte inneburit direkta ifrågasättanden på samma sätt som inom kulturens område. Men som jag skrev i min förra krönika så har studieförbundet Ibn Rushd blivit ifrågasatt. Det är sannolikt en tids-fråga innan också folkhögskolor kan bli ifrågasatta utifrån sin profil och inriktning.

Det finns skäl för oss inom folk-högskolevärlden att fundera över hur

vi definierar gränserna när det gäller profilerad verksamhet. Jag blev varse detta när jag häromsistens pratade i telefon med gamla vänner och folk-högskolekamrater.

Stewe Claeson, välbekant profil i vår krets, markerade tydligt när vi diskuterade gränserna för vad som kan genomföras utifrån religiösa utgångspunkter. Missionerande verk-samhet eller förberedelse för detta var exempel som vi diskuterade.

– Det är när folkbildningsanslaget används i missionerande syfte som jag sparkar bakut, sa Stewe. "Tro är icke en skolesag", fortsatte han citerande Grundvig.

Jag invände, med utgångspunkt från de kaderutbildningar som jag varit med om såväl på LO:s Runö-skola som på Bona folkhögskola. Jag hävdade att dessa är möjliga förut-satt att femton procent av innehållet har en bredare karaktär samt att en ansvarig lärare på skolan godkänt upplägget och säkerställt att under-visningen bedrivs i en anda av tole-rans och respekt för olikföreläsnande.

När jag i ett annat telefonsam-tal - med Irma Carlsson mångårig lärarutbildare på Folkhögskolläraryt-programmet och en gång lärarkan-didat samma år som jag - berättade

om mitt samtal med Stewe, blev hon mycket konfunderad.

– Men det är väl klart att Mis-sionsförbundet ska kunna förbereda blivande missionärer för sitt kom-mande kall, sa hon upprört. Lika-väl som facket eller Vänsterpartiet utbildar funktionärer.

När jag lagt på funderade jag över just detta. Är vi på det klara med vad vi menar med profilering och var vi sätter gränserna? Om det inte bara är jag som känner mig osäker, så tror jag vi behöver klara ut detta, eller åtminstone hålla debatten levande. Detta för att med självför-troende kunna försvara begreppet och försvara folkhögskolans frihet när attackerna och ifrågasättandet kommer. För de kommer, var viss om det!

Från kassören Kent Jonelind:

Veteranföreningens ekonomi

är under kontroll. Men den kan bli bättre! Betydligt bättre. För tyvärr har många missat att betala medlemsavgiften för år 2020. Och ditt bidrag behövs, för trots att redaktionen och styrelsen arbetar ideellt, så har vi en hel del omkostnader.

Du som får **tidningen i pappersform** påminns om betalningen genom att etiketten på kuvertet har blå text.

Du som får **tidningen elektroniskt** får ett separat mail med påminnelse. Vi ber dig att du **snarast betalar 250 kr** till plusgirokonto 400 28 34 - 2. **Glöm inte skriva ditt namn!**

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 1
ÅRGÅNG 20
mars 2020

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Profilerade folkhögskolor - snart ett minne blott	1
Veteranföreningens ekonomi	1
Rapport från styrelsemöte den 28 januari	2
Välkomna till Regional träff Vetranföreningen Västsvenska distriktet!	2
Folkhögskolan och det demokratiska uppdraget	3
Vill du vara med och kvalitetssäkra UR:s tv-serie Seniorsurfarna?	4
Regional träff Veteranföreningen Hjälmare/Östgötadistriktet	4
Följ med till Testrup højskole på Jylland ett par dagar i september!	8
Några märkvärdigheter uti Carl von Linnés livsgärning såsom de står att finna i Gunnar Brobergs biografi	9
Från sidlinjen	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip epost
Sturegatan 9B bjorgrip@hotmail.com
614 32 Söderköping tel 070-540 95 79

Kassör
Kent Jonelind epost
Marielundsvägen 7 kent.jonelind@gmail.com
824 31 Hudiksvall tel 070-550 37 59

Rapport från styrelsemöte den 28 januari

Björn Grip

Vi träffades några timmar, en decimerad skara – Kent Jonelind, Lena Skördeman, Signild Håkansson och undertecknad, hos Gerhard Holmgren på RIO. Övriga i styrelsen hade laga och anmällda förfall.

Gerhard inledde med en intressant men bekymrad rapport om aktualiteter i folkhögskolevärlden. Dels handlar det om regionbidraget, vars interkommunalitet inte längre går att upprätthålla. De tre stora regionerna är inte beredda att betala utomlänsdeltagare. Därmed blir det problem att upprätthålla detta. Allt fler röster argumenterar för att staten tar över detta ekonomiska ansvar, men dit är det långt och det är tveksamt om det nånsin blir så. Skulle så bli fallet blir det också sannolikt en maktförskjutning till central nivå, vilket kan bli problematiskt, inte minst eftersom det ideologiskt håller på att bli mer av politisk klåfingrighet när det gäller riktlinjerna för utgivande av statsbidrag till folkhögskolor.

Rapporterna från våra regioner visar fortfarande på att det är svårt att få till stånd aktiviteter, bortsett från distrikt Västra Götaland (7). Där finns regelbundna och förhållandevis välbesökta träffar. Vi fortsätter att försöka få fram kontaktpersoner där det saknas sådana och även att på andra sätt stimulera träffar av olika slag.

Vi beslöt att vi tidigt ska ta kontakt för att vara med på kommande nationella Folkhögskoleforum, även om vi inte var lika entusiastiska när det gäller Forum 2019 i jämförelse med det som genomfördes 2018. Vi ska också försöka att erbjuda och ta ansvar för ett seminarium, vilket vi framgångsrikt gjorde debutåret 2018.

Kent redovisade att ekonomin är under kontroll och att vi vid årsskiftet var 121 medlemmar, varav 60 hittills betalt för år 2020. Vi konstaterar att värvning av nya medlemmar är en helt avgörande uppgift för föreningens existens.

Vi hade också en diskussion om

vi ska ta initiativ till *Nya Folkhögskoleminnen* alternativt *Folkhögskoleminnen del IV*. Stewe Claesson har tillfrågats om han kan vara redaktör för en sådan publikation, vilket han tackat ja till. Fler bör ingå i en redaktionskommitté och det finns också andra frågor, bland annat finansiering av tryckning, som vi behöver reda ut innan vi beslutar att ta initiativet till en ny minnesskrift.

Vi hade sedan dagen efter, den 29 januari 2020, ett spännande seminarium på Skeppsholmens folkhögskola som Signild tillsammans med Bo Löwcrantz var ansvariga för. Mer om detta kommer att synas på annan plats här i tidningen.

Välkomna till Regional träff Vetranföreningen Västsvenska distriktet!

Tid: Tisdagen den 21 april 2020

Plats: Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg, Afig Järntorget 7, våning 5
413 04 Göteborg
Tel 031-797 01 77

Mejl: mail.afig@vsaf.nu

Program:

10 00 Mingelkaffe

10 30 Presentation av Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg
Rektor Saied Rosham
Information om och från Veteranföreningen. Planering av höstens regionträff

12 00 Lunch

13 00 Birgitta Nesterud & Nils Zandhers. Två västsvenska folkhögskoleprofiler ger glimtar från ett långt och gediget folkbildningsarbete.

15 00 Kaffe och hemfärd
Pris Skolan bjuder på fm/em fika.
Lunch äter vi på närliggande restaurang på egen bekostnad

Anmälan senast fredagen den 09 april till

Per Nordqvist 073-650 08 03
peje.nordqvist@gmail.com
Håkan Söderlund 072-223 53 74
hakan2017@telia.com

Ingemar Nordieng 070-594 23 53
ingemar.nordieng@gmail.com

Väl mött!

Folkhögskolan och det demokratiska uppdraget

Tore Mellberg

Ett 20-tal veteraner infann sig på Skeppsholmens folkhögskola 29 januari 2020 för att delta i ett seminarium med ovanstående tema. **Signild Håkansson** hade med hjälp av **Bo Löwkrantz** satt ihop ett innehållsrikt program.

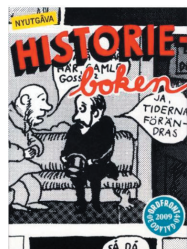

Signild Håkansson Bo Löwkrantz

Som brukligt är vid våra seminarier, fick vi en presentation av värdscholan. Rektor **Eva Ripa Torstenson** berättade hur man i studierådet arbetat med en *Likabehandlingsplan* samt hur denna har fördjupats och förankrats inom alla led på skolan. En reflektion som gjordes var att Skeppsholmens folkhögskola väl förvaltar folkhögskoletraditionen med tanke på vad som är syftet med statens stöd till folkhögskolan, "... att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin" (Förordning om statsbidrag till folkhögskolan). Personalen på skolan arbetar också regelbundet med att utveckla jämställdhetsarbetet.

Ordfront

Bo Löwkrantz presenterade föreningen Ordfront, där han är ordförande. Föreningen har genomgått en intressant utveckling under drygt 50 år. "Ordfront föddes 1969 ur vreden över Vietnamkriget och utsugningen av tredje världen". Man höll till på Söder i Stockholm i ett före detta kötttröckeri. Den första skriften var Regeringen och Cabora Bassa och kostade 2 kr.

I början av 70-talet trycktes den berömda *Historieboken* som väl de flesta folkhögskoleveteraner har eller har haft i sina hem. Boken skrevs av fyra avhoppade elever

från Beckmans reklamskola som ville förverkliga sin dröm om att skriva den sanna världshistorien om kapitalismen. Den blev en riktig "Ordfrontklassiker". Senare på 70-talet gav Ordfront ut många debattböcker om tryckfriheten, porrbranschen, narkotika, MBL men även lyrik och romaner. Man gav också ut tidningen Gneten, vars namn väl illustrerade medarbetarnas idoga gnetande med knappa medel. I början på 80-talet satsade Ordfront på en målmedveten medlemsvärvning och man lyckades öka antalet medlemmar från 200 på 70-talet till 1000-tals medlemmar senare på 80-talet. Man införde s.k. medlemsbok som många andra bokförlag hade. Boken skickades regelbundet automatiskt till medlemmarna om man inte avbeställde den i förväg.

I början på 90-talet hittade Henning Mankell till Ordfronts förlag med boken *Mördare utan ansikte* (1991). Den blev utnämnd till "Årets kriminalroman". Senare på 90-talet växte medlemsantalet till 28 000 och man kan säga att Ordfront därigenom började uppfylla drömmen om en folkrörelse för demokrati. Föreningen Ordfront har haft flera ekonomiska svackor och tidningen Expressen skrev "Ingen sörjer Ordfronts död" efter det att Henning Mankell bildade ett eget förlag för sina Wallanderböcker. Men ryktet om Ordfronts död är starkt överdrivet, för att travestera en känd författare.

Nu mera driver Ordfront opinion och folkbildning i frågor om yttrandefrihet, allas rätt till bostad, mänskliga rättigheter, demokrati mm. Man har också kursverksamhet och arrangerar seminarier. Läs mer om Ordfront på www.ordfront.se.

Vi måste prata

Ronny Schueler presenterade folkbildningsinitiativet *Vi måste prata*. Bakgrunden till initiativet var en artikel i Dagens Nyheter där Kristina Persson, Sverker Sörlin och Mats Svegfors skrev att demokratin hotas inifrån och att den etablerade politiken saknar svar på de hot som tornar upp sig. Den 5 mars 2018

Ronny Schueler

bildades *#vimasteprata* efter uppmaning från författaren Hédi Fried, överlevare från Auschwitz, som menade att vi måste göra någonting åt uppkomsten av auktoritära rörelser i länder

nära oss. En "demokratitalarbank" med ca 130 personer inrättades.

Folkbildningen kom att spela en viktig roll i *#vimasteprata*, bland annat genom att Folkbildningsrådet beviljade ekonomiska medel till "Studieförbunden i samverkan" och "Sveriges folkhögskolor" för det framtida arbetet. Initiativet *Vi måste prata* genomförde en rad insatser för att stärka demokratin. Man utvecklade samtalskort, gjorde en studiehandledning, ordnade demokratidagar mm. Ett led i kampanjen var antologin *Handbok för demokrater* med underrubriken *Hur gör en enskild människa för att skydda demokratin?* 24 författare skrev texter om att "göra något för att skydda demokratin". Redaktörer var Elisabeth Åsbrink, Sverker Sörlin och Ola Larsmo.

Läs mer om Vi måste prata på webbplatsen www.vimasteprata.org.

Vägen till folkhögskola

Efter en god vegetarisk lunch berättade rektor **Mariam Osman Sherifay**, Kista folkhögskola och rektor **Noa Hermele**, Paideia folkhögskola om ett unikt sam-

Noa Hermele

Mariam Osman Sherifay

arbete och om de demokratiska utmaningar man stod inför när man bildade dessa våra två nyaste folkhögskolor. Initiativet till Kista folkhögskolas tillkomst togs av skolans nuvarande ordförande och skolans förste rektor Abdulkader Habib. Han hade gått på Geijerskolan och har en bakgrund i Eritrea och ville förverkliga idén om

en folkhögskola med muslimsk profil. Han inledde ett samarbete med Sjöviks folkhögskola som har en kristen profil. Sjövik blev en lärare mentor för utvecklingen av Kista folkhögskola. 2007 startade en försöksverksamhet och 2010 den egna folkhögskolan.

Hösten 2016 inleddes ett samarbete mellan Kista folkhögskola och Paideia,

det svenska institutet för judiska studier, med hemort i Stockholm. Målet var att Paideia skulle bli en egen folkhögskola med judisk profil. Även denna skola startade med försöksverksamhet där Kista folkhögskola fungerade som fadder. Januari 2019 blev Paideia folkhögskola självständig och kontakten mellan Kista och Paideia folkhögskolor

har fortsatt och man lägger stor vikt vid interreligiöst samarbete. Båda skolorna har upplevt islamofobi och antisemitismen i samhället och stöttar varandra i sin utsatthet.

Läs mer om skolorna på www.kistafolkhogskola.se och www.paideiafolkhogskola.se.

Vill du vara med och kvalitetssäkra UR:s tv-serie Seniorsurfarna?

UR söker personer som tillsammans ser ett avsnitt (28 min) och sedan gör några av övningarna i den tillhörande pedagogiska handledningen.

UR vill veta:

Hur fungerar det att jobba pedagogiskt med tv-serien Seniorsurfarna?

Finns önskemål eller synpunkter inför att vi börjar med säsong 2?

Vad skulle kunna göra serien ännu mer användbar för deltagare på folkhögskola?

Det går bra att vara några stycken som prövar hemma och sedan ringer eller skriver ett par rader till UR:s projektutvecklare för folkbildningsprogram, Amanda Forssblad. UR kommer under april även att ordna träffar för referensgrupper i TV-huset på Oxenstiernsgatan 23 i Stockholm, för den som det passar bättre. Uppskattningsvis tar det hela max tre timmar i anspråk och som tack

för hjälpen bjuder UR på en biobiljett!

Hör av dig till amanda.forssblad@ur.se eller ring 0709923212 om du vill vara med! Anmäl ditt intresse senast 25 mars 2020.

Seniorsurfarna sänds i SVT1 kl 21.00 på torsdagar.

Länk till alla 6 avsnitten <https://ur-play.se/serie/214200-seniorsurfarna>

Länk till den pedagogiska handledningen här https://www.ur.se/mb/pdf/handledningar/216000-216999/216517-2_Handledning_Seniorsurfarna_och_Seniorsurfarskolan.pdf

Länk till de kortare informationsklippen Seniorsurfarskolan här <https://ur-play.se/serie/215217-seniorsurfarskolan>

Vänlig hälsning Amanda Forssblad
Projektutvecklare folkbildning och högskola

Avdelningen Analys och Pedagogik
Tel 0709923212

Regional träff Veteranförbundet Hjälmare/ Östgötadistriktet

Tid och plats: Vadstena folkhögskola den 22 april, kl 10-15

Vi startar kl. 10 med fika och avslutar med fika kl. 15.

Däremellan samtal med rektor och lärare om

Profilering på folkhögskolan - utnyttjar vi möjligheterna?

Dessutom gör vi en Vadstenavandring, med ett stråk av litteratur (inga långa avstånd).

Kostnad: 190 kr.

Anmälan senast 20 april till Lena Skördeman, lenna@skordeman.com eller mobil 0706 - 33 32 96.

Observera att alla Veteraner som har vägarna förbi Vadstena är välkomna!

Några märkvärdigheter uti Carl von Linnés livsgärning såsom de står att finna i Gunnar Brobergs biografi

Per-Ola Jansson

Biografen

Mannen som ordnade naturen är titeln på Gunnar Brobergs biografi över Carl Linnaeus, Carl von Linné, som vi svenskar benämner honom, trots att han hette så bara under en kortare tid av sitt liv. I den övriga världen förblir han Linnaeus. Biografen som kom ut 2019 är säkerligen epokgörande. Den är en biografi för vår tid. Vi kan nu ställa frågor till Linné som den förre, store levnadstecknaren Thore Fries undvek, eller inte kunde ställa i sitt tvåbandsverk från 1903. Brobergs biografi lägger inte tyngdpunkten i vetenskapshistoriska partier, utan i "hur Linné tänkte och varifrån han fick sina tankar".

Att sammanfatta detta arbete torde vara omöjligt. Biografen omfattar 518 sidor inklusive noter, källhänvisning och register. Den är lättläst, välskriven och kronologisk. Man förstår att författaren har en botten djup förtrogenhet med sitt objekt. Boken har i trycket fått en mycket vacker arkaiserande layout, som vore den utgiven av förlagsmannen Salvius vid mitten på 1700-talet.

Biografen systematiserar, belyser och värderar "blomsterkonungens" liv, dens vardagsliv och högtidsstunder, hans samlade produktion av utkast, tryckta utgåvor och brev; hans eftermäle.

Broberg sammanfattar i inledningen att Linné var den förste som skapade det första fullständiga vetenskapliga systemet över i princip alla levande varelser. "Han standardiserade metoderna och terminologin för att beskriva levande varelser. Han klassificerade själv tusentals djur och växter. Han etablerade tvånamnsskicket (abborren blir i Linnés system därför en *Perca fluviatilis*), han visade en global naturalhistoria genom sina lärjungar och han lärde sin tid och eftervärlden värdet av naturkunskap."

Broberg skriver inte för en exklusiv skara av vetenskapshistoriker, utan för en bred allmänhet och språkbruket är föredömligt koncist och lättillgängligt. Det är sirligt lätt och svävar genom

Den unge Linné tecknad av
Lars Roberg

sidorna med utsökt elegans. Den som vågar språnget att börja läsa kommer att upptäcka svårigheten att sluta. Den stora mängden latinska citat reciteras utan att läsaren känner sig obekvämd; de översätts och förklaras i sina sammanhang.

Linnégestalten, "blomman i knapphålet på svensk vetenskap", har varit föremål för intensiv forskning i Sverige, men även utomlands, främst med Linnean Society's arkiv i London som bas. Carl von Linnés internationella berömmelse är förmodligen självskriven för de flesta svenskar. Dock är det kanske oklart på vilket sätt denna berömmelse uppnåddes. I en enkät gjord efter det stora Linnéjubileet 2007 framkommer det att ungefär hälften av den svenska befolkningen känner till honom och att hans namn förknippas med växtriket.

Linné som person

Linné var nyfiken, ville veta. "Linné var sinnlig /.../ han var mannen som såg allt." *Omnia mirari, etiam tritissima!* Förundras över allt, även det mest vardagliga! Abraham Bäck, Linnés förtrogne vän, betonar i sitt åminnelsetal, som inspirerats av Linnés egen självbiografi, *Vita III*, att "Linné hade bruna, eldiga ögon, skarp syn, god hörsel /.../ snabb och lättfotad, ett förträffligt minne upp till sextiårsåldern /.../".

Rivalen Albrecht von Haller betonar

Linnés extraordinära fantasi som kanske den viktigaste komponenten i hans geni, vilket i vår tid medicinaren och författaren Lars Gyllensten också betonat. Uppmaningen *Sen! är legio. Sen i foglarne!* Man blir en *Homo sapiens* genom att vara nyfiken; berömd är den linnéanska satsen: "Att koxa in i Guds rådslammare".

Ett stort språng för naturalhistorien var uppfinningen av mikroskopet, det som var dörröppnaren till det som kom att kallas *biologi* i början av 1800-talet. Linné använde sig praktiskt taget aldrig av ett mikroskop. Förstoringsglas och lupp fick det bli. Mestadels arbetade han vid sitt skrivbord med att examinera och förteckna. Han hade en vittomfattande korrespondens att sköta. Under den ljusa årstiden sov han mellan 22 och 03, under resten av dygnet arbetade han.

Ett språk där allt är viktigt

Linné skriver vetenskapliga texter på latin, ibland även i privatbrev, men då "kanske mest för att hålla innehållet hemligt". Ett genombrott för svenskan är när Linné håller *Tal om märkvärdigheter uti insecterne* vid Vetenskapsakademins bildande 1739.

Linné hade livlig korrespondens med drygt 600 korrespondenter. 5 500 brev till och från Linné finns bevarade, men man räknar med att den totala korrespondensen omfattar uppemot 10 000 brev, majoriteten på latin och svenska. Engelska och franska brev behövde han hjälp med att översätta. Han var både i tal och skrift på svenska småläsning. I Abraham Bäck's åminnelsetal beskrivs Linnés språk i breven så här: "Det säregna och intagande som han hade i svenska brev till sina gynnare och vänner kunde icke efterapas. Hans få tal rörde nog författarens kvickhet, tilltaggenhet och vidsträckt kunskap, och skulle till äventyrs icke anstått någon annan än Linné."

Litteraturprofessorn Martin Lamm och Strindberg hävdar liksom Broberg

att Linné är en synnerligen medveten retoriker, "Linné är en driven retoriker som arbetar med en stilens olika grepp, till exempel att låtsas enkel och konslös. Hans ordval är ofta ålderdomligt, men syntaxen är ledig och medryckande."

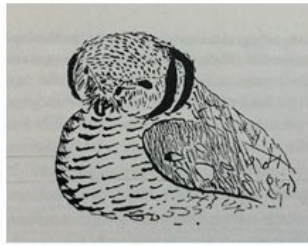
Broberg citerar Linnés skildring av Måsen Elof (som är en labb). Den återfinns i Västgötaresan, då även Bohuslän besöktes:

Elof kallades här den svartaktige fiskmåsen, som icke själv kan slå ned i sjön att fånga fisk utan endast är skapad till rövare ibland fiskmåsarne. Man såg med nöje, hur denna kosacken förföljde de andre fiskmåsar; så snart de fått någon fisk, och vände ej igen att förfölja dem, förrän fiskmåsen måste spy ut den fisk han fiskat och redan inpackat. Jag har sett med förundran på en fiskmåse, som jag flera år haft i akademiträdgården hemtamd, att om han fått aldrig så lite mat och någon sedermera litet jagat efter honom, har han då strax utspytt det han bekommit. Denna egenskapen att lätt vomera har Skaparen använt att uppehålla vår Elofske familj: ty som fiskmåsarne ofta fiska mer än de böra, så hava de också väl råd att giva skatt åt Svartlasse. Härtill kommer, att denna struntjagaren icke är mycket delikat, ty understundom måste fiskmåsarne, då de ej hava något på torget, öppna bakporten och kasta åt honom skämder mat, vilken han ock håller till godo.

Naturens ordning

Behovet av ordning och reda är också utgångspunkten för Linnés livsverk, främst som de kommer till uttryck i de tolv upplagorna av *Systema Naturae*. I dessa finns Linnés "mästerstycke", sexualsystemet; en indelning av växtriket i 24 klasser efter antalet ståndare i växtens blomma.

Den Gudomliga skapelsen av alla arter är fundamentet och "nya" arter uppkommer inte. Verket vilar på tre fundament: Idén om att allt levande uppstår ur ett ägg, att allt levande skapats i par med var sitt kön, och att naturen åstadkommer inga hopp. Arternas uppenbara variation uppkommer inom ramen för naturens egen utveckling. Det var mycket viktigt att slå fast att det finns gränser för naturens innehåll. Eventuella påståenden om upptäckten av nya arter

*Hökuggla skuten och
tecknad av Linné en sen
kväll utanför Skellefteå
1732.*

som "lydde andra lagar" skulle göra Linnés arbete meningslöst. Men givetvis kom nya arter, hittills oupptäckta, därför helt okända till Linnés kännedom genom det omfattande nätverk som han skapat genom sina korrespondenser och via hans berömda apostlar som reste till många fjärran länder. Besökare lämnade gåvor, några som Linné tidigare aldrig skådat, som bananplantan och thébusken. Arten var den grundläggande enheten i naturen. I naturen finns det tre riken: stenar, växter och djur. Dessa grupperas i klasser, ordningar, släkten, arter och varieteter.

Den första upplagan 1735 hade 12 sidor, den tolfte upplagan 1768 omfattade 2 300 sidor.

Broberg skriver "att Linné hade något av en fältherreblick då han tågade över naturens fält. Man kan säga att han flyttade över Karl XI:s indelningsverk till naturalhistorien /.../ I *Systema Naturae* märks genomgående ambitionen att reducera naturens mångfald till en enkel plan, som baserar sig på likheterna i människans, djurens och växternas fortplantning, de firar alla bröllop. Naturen genomsyras av denna lusta. Enkelheten är ett uttryck för skaparens förnuft, som kan avläsas av naturforskaren." Ägget blev naturens sammanhållande symbol.

Det sexuella

De livgivande sexualkrafterna genomströmmar allt levande och skildras med entusiasm av Linné. Syndafallet var av sexuell natur, inte en förhåvelse kopplad till en tugga på ett äpple -utan till kännedom om könsorganens förmågor att väcka lust, då allt annat blir försummat. Man kan säga att han gick omvägen

via växtriket för att belysa rakt på sak fortplantningens tillvägagångssätt och nödvändighet även bland djuren, till vilka människan räknades. Sant är säkert även att flertalet läsare ej tog illa vid sig av beskrivningen över den "humlesurrande sommarleken mellan ståndare och pistiller".

En tryckt text från 1969, baserad på föreläsninganteckningar, är Om sättet att tillhoppa gå. Här ett belysande citat från dessa anteckningar som bejakar sinnligheten hos båda könen:

"Qwinfolkens tillstånd swarar ock emot manfolkens, ty hos dem upväckes och nästan en lika gjäsning och rörelse i blodet."

I *Hortus Cliffortianus*, Linnés beskrivning av den magnifika trädgården han arbetade i under sin tid i Holland, finns ett textstycke (*Gratiola*) som ansetts för osedligt att översättas från latin. Inte ens Broberg vill (halvt skämtsamt!) göra det. Så jag har tagit hjälp för att få det översatt:

Upphetsad av en kärleksbroms öppnar sig kvinnan av bettet likt en rovgirig drake och traktar efter ingenting annat än det manliga ståndarmjölet.

Men sedan hon på detta sätt blivit tillfredsställd, sluter hon sköten, blommar ut, och nu fruktsam bär hon själv frukt.

När Linné jämför människan med djuren i sexuellt avseende finner han ingen skillnad. Det är kärleken, bröllopet, som skapar världen. "Alla excellenta karlar och med stort förstånd, lära oss observationerna, varit kåta /.../ Kärlekens abstinencia på 100 år skulle ruinera världen, och kärleken är alla djurens högsta njutning. Men det finns skillnader mellan människa och djur: "Sällan ser man marem bita eller slå honan, ut canis, taurus etc. Men mannen ofta hustrun /.../ Hwarföre kössas meniskor, hwarföre tager mannen bröstet?"

Diaeta naturalis

Linné är känd som Blomsterkonungen. Men man kan med gott fog säga att Linné som botaniker är självlärd. Hans professionella kompetens är läkarens, archiaterns. Han doktorerade i medicin i Holland. Efter hemkomsten praktiserade Linné sin nyvunna läkekonst i Stockholm. Den professur han småningom erövrade i Uppsala var inte i botanik,

utan i läkekonst. Läkemedlen på 1700-talet hämtades ur naturen. En del som mineral, men de allra flesta kom från växtriket och ingick sedan antiken i olika farmakopéer, sammanställningar för apoteken med beskrivningar av vilka sjukdomar de olika substanserna var verksamma mot, och hur tillverkning av läkemedlen går till. Så, kopplingen mellan botaniken och läkekonsten var alltså intim.

För att utveckla det medicinska kunnandet var det nödvändigt att utveckla botaniken. Att systematisera den och utröna släktskap mellan olika växter. Det kunde ju vara så att beprövade växtläkemedel kunde vara vägvisare till släktingar med liknande medicinska egenskaper och som stod att finna, inte bara i främmande världsdelar utan på närmsta ort, i det egna landet, i Sverige. Här fann Linné kanske sin största uppgift.

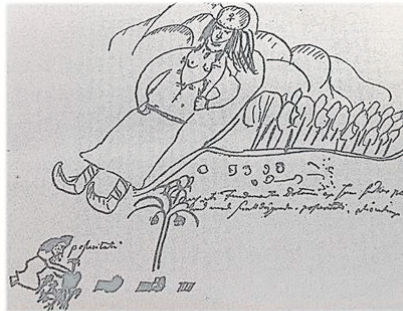
Åren efter hemkomsten från hans mest berömda resa, den till Lappland 1732, hade Linné fullt upp med att samla sina intryck och formulera nya projekt. Ett resulterade i *Diaeta Naturalis*. Här möter vi en mycket entusiastisk hälsoprofet. Samens livsföring skildras som föredömlig. Samen är den främste svensken. Kyligt klimat, frisk luft, naturlig icke odlad föda, rätt klädsel för alla årstider. Samen har stor glädje av att inte bära klack på sina skodon, han rör sig därför snabbare och smidigare än vad vi är förmögna till. Vanan kan vara vår främsta vän, men även vara vår fiende som låser oss i fördomar, som omöjliggör utveckling. En viktig utgångspunkt är att slå fast att människan är ett djur, inte en automat eller maskin.

Han är först och främst patriot, senare tar utilismen, nyttotänkandet över.

Man kan gott kalla honom för "medicinsk moralist". I likhet med Rousseau är han bestämd över att all medicinering skall utgå från kroppens "inrättning /.../ och han vill låta människan börja från början, från den hon egentligen är". Jag ser att mycket i *Diaeta Naturalis* sammanfaller med de frisksportideal som kom i ropet i vårt land under 1930-talet och under det andra världskriget. Ideal som pockade på en hälsoreform och som i vår egen tid kommit tillbaka med full kraft.

Cui Bono?

De berömda resorna som Linné företog sig i Sverige gjordes på uppdrag, på kunglig befallning, genom Vetenskaps-societeten i Uppsala eller av Rikssens ständer. Syftet med den mest berömda, Lapplandsresan 1732, som senare resulterade i flera smärre avhandlingar sammanställda i *Iter Lapponicum* var att i "Lappmarken icke allenast stenar, jordarter etcetera utan ock träd, örter,

En samisk kvinna och en man som planterar ett träd på en fjällsluttning.

gräs, mossor samt insecter, fiskar, fåglar och djur med innevanarnas diet och levernes art iakttaga." Kuriösa frågeställningar förekom också, som kollegan Rosén som ville ha svar på frågan varför samerna är så snabbfotade? Linné kom att i sin *Diaeta Naturalis* skriva i hänfödda ordalag om samernas sätt att leva. Detta mest dock om "samen som idé och ideal." Lappland är vid den här tiden betraktad på samma sätt som de spanska erövringarna i Sydamerika, landområden med stora möjligheter till exploatering av rika naturförekomster. Han tänker sig att stora delar av fjällvärlden är uppodlingsbar, vilket framgår av skissen på den samiska kvinnan och mannen som försöker plantera ett träd som är en palm (sic!). "Posteritate", för efterkommande, som den grävande gubben tycks säga, blir sedan Vetenskapsakademiens devis i bilden *Den grävande gubben*. Det är uppenbart att "Linné reser både som naturalhistoriker och ekonom". Samtidigt som han hyllar samernas sätt att leva "föreslår han hur samma kultur ska rivas ned".

Det har framkommit att Linné uttrycker sig oklart om var han befinner sig under den lappska resan, och i en del fall beslås han med lögn. För många

nutida forskare är Lapplandsresan dock som källa, "klar som en fjällbäck".

De andra resorna till Dalarna, Västergötland, Öland och Gotland och till Skåne har än mer uttalade syften att utreda ekonomiska möjligheter i dessa landsändar. Linné är en småmållänning och patriot. Handel över gränserna är kanske inte den rätta vägen att öka det svenska välståndet, utan det gäller att i så stor utsträckning som möjligt förlägga alla typer av produktion inom det egna landet. Han är en äkta merkantilist och "det inhemskt enkla kan duga". Ett nästan osannolikt exempel på detta är Linnés genombrott som pärlodlare i Fyrisån. Han lyckas med sitt experiment och säljer "patentet" till Kommerskollegium och för betalningen gör han sig skuldfri för sin nyligen inköpta lantegendom, Hammarby. Växter som man tänkte sig införa i landet var thé, cedrar, bovete, mullbär, rabarber.

Nästan all sådan strävan slutade i fiasko. Rabarbern undantagen. Resultatet blev "en banan i Botan, en förfrusen thébuske, några plättar silke, nationens främste forskare i extas. Linné, hans bästa elever, Ostindiska kompaniet, Kungliga Vetenskapsakademien, Uppsala universitet och många fler stod mitt i spenaten med skägget i brevlådan".

Apostlaresorna, lärjungarnas resor ut i världen för att söka kunskap och nyttigheter är berömda och omtalade. Linné har i mindre skrifter som *Instructio perigrinatoris* och *Cui Bono* (som har som tema att visa nyttans allomfattning), dels instruerat om hur resandet ska gå till väga, vad resenären måste tänka på för att vara framgångsrik, dels att inte missa själva syftet med resan, att den står i Nyttans tjänst!

Linnés tankevärld

Naturforskningen påminner om en gudstjänst, den stimulerar hänförelsen. Här är Linné en klockren fysikoteolog, en som är övertygad om att skapelsen är av gudomligt ursprung. Christian Wolff, filosofen på modet under första hälften av 1700-talet, liksom Leibniz, var en storartad systembyggare med hjälp av begrepp. Hos Wolff spelar den naturliga skapelsen en avgörande roll. Någon koppling till Linné är dock inte belagd, enligt Broberg.

Det är svårt att inränga Linné i en fast idétradition. Linné var bekant med "les Philosophes" men hade säkerligen inte läst deras alster. Upplysningen visar sig främst i hans intresse för empiri och exakthet i naturstudiet. Men han har också kontakt med äldre, närmast medeltida hermetiska ("den verkliga sanningen om världen"), ockulta och alkemiska traditioner; därmed också till den kommande romantiken.

Broberg får oss att förstå att Linné inte var religiös i den mening vi oftast lägger i begreppet. Skapelsen är Linnés bottenplatta och axiom. Den är Guds verk som vid tiden för Linnés levnad

Alkemisk teckentavla vid nedgången till Falu koppargruva.

inte är beskriven i sin fulla mångfald, och ännu inte förstådd. Redan vid 23 års ålder kommer Linné fram till att hans livsuppgift blir att kartlägga, systematisera och utröna vilken nytta människan kan extrahera ur den formidabla skapelsen. Broberg lyfter fram antika förebilder som Aristoteles, Ovidius och

Plinius som refereras ymnigt, Lucretius och Vergilius sparsamt. Linnés uppväxt i en svensk prästgård bör rimligen ha präglats av den stränga ortodoxin, men faderns förtjusning i trädgårdsodlingen tyder på pietistisk påverkan; Arndts *Sanna christendom* fanns säkerligen i prästhemmet. Här finns möjligen en grund för en "dold filosofi" hos Linné. Bibliska inflytanden härrör i de allra flesta fall från det Gamla Testamentet. Kristusgestalten och de kristna dogmerna som treenigheten, och uppståndelsen är frånvarande. Broberg tvekar att kalla Linné för kristen. Däremot är bibelns judiske, allsmäktige och straffande Gud ständigt närvarande i Linnés texter. Människans liv följer ett obönhörligt schema där det mänskliga livet skrider fram som en klocka, med livet som urtavla och visarna som den mänskliga kroppen. Prästsonen Linné ger ofta medarbetare och vänner rådet att akta sig för teologerna och prästerskapet som är så lätta att kränka.

Han har utpräglat barocka drag i sin människosyn; i den pågår en kamp mellan tungsinne och livsglädje, kast mellan ljus och mörker. Det framkommer tydligt i den berömda *Nemesis Divina*, en samling råd till sonen för att undvika den gudomliga vedergällningen; där människorna möter den stränge och rättvise tuktaren Gud.

I "starbraket", midvintersolståndet, 1772 lägger Linné ned sitt rektorat vid universitetet. Han håller då i Domkyrkan ett tal till Naturkunnighetens ära:

Hon är den, som frambär alla den Allsmäktiges Mästerstycken; som låter oss se vår ändlige Skapare på ryggen; som fagnar och förnöjer oss utan ledsnad, som gifver oss allt det fås kan, till människans förnödighet, som lärar oss öppna ögonen med attention och rön.

I ett tal till studenterna som hölls i början av 1770-talet förmedlas en mörk och dyster ton, som vore den hämtad ur Samuel Becketts *I väntan på Godot*:

I haven kommit hit för att lära visshet, första graden av all vishet är att känna sig själv. Ack vad är vi för härliga djur, för vilka allt annat är skapat i världen. Vi äro tillkomna av oss en skummande lidelse på en obscen plats. Vi äro utkläckte i en kanal mellan träck och urin, vi hava kullstupat fram i världen genom den förakteligaste äroport. Vi äro kastade nakna och skakande på jorden, uslare än något annat djur. Vi hava uppvuxit i dårskap som apor och markattor. Vårt göromål är att dagligen av födan preparera abominabel träck och stinkande urin, vi måste på slutet bliva det mest stinkande as. Sådane äro vi alla ifrån tiggaren till purpuren. Således Sodoms avföda, vackre utanpå, men fyllde med aska.

Följ med till Testrup højskole på Jylland ett par dagar i september!

Den 16-17 september reser vi till Testrup højskole. På Testrup träffar vi före rektorn Jörgen Carlsen som också blir vår värd.

Vistelsen på Testrup varar från lunch den 16 september till kaffe på eftermiddagen den 17 september. Detta kostar DKK 450 = SEK 640 per person för övernattnings och förplägnad. Man delar bad och toalett två och två. Programmet innebär samtal med rektor och lärare från Testrup samt en "meget karaktäristisk dansk højskoleafton med nachspiel". Förhoppningsvis blir det också en träff med den danska motsvarigheten till vår veteranförening.

Resan dit ordnar man själv eller tillsammans med andra, liksom man själv avgör om man vill stanna ytterligare några dagar i "det yndige land". Förteckning över deltagarna med e-adresser skickas ut efter anmälnings-tidens utgång. Färjor avgår från Göteborg, Varberg eller Halmstad till Grenå, som är den lämpligaste destinationen för vidare transport till Aarhus och Testrup højskole. Kostnad för

överfart enkel resa bil + 1 person är ca SEK 400. Möjligen går det att hitta billigare priser från framför allt Varberg.

Man kan också ta tåget mellan Köpenhamn Hovedbanegård till Aarhus Hovedbanegård. En enkel resa kostar då SEK 420 (oklart om det finns pensionsrabatt).

Givetvis kan man också ta bilen över broarna, men broavgiften är inte billig, SEK 360 + 280. Möjligen finns det kombinationsbiljetter som ger rabatt.

Hur tar man sig sen från Aarhus till Testrup højskole? Så här står det på højskolens hemsida <https://testrup.dk>

(där man för övrigt också hittar annan intressant information):

TIL OG FRA TESTRUP
Testrup Højskoles adresse:
Testrupvej 110
8320 Mårslet
Tlf. 86 29 03 55

Testrup ligger lige langt fra Skanderborg station og Århus Hovedbanegård. Afstanden er ca. 13 km og koster ca. 250 kr. med taxa (taxi) i dagtimerne.

Offentlig transport

Fra byen Mårslet 2 km øst for Testrup er der regelmæssig forbindelse til Århus frem til midnat med buslinje 16.

Letbanen, der kører mellem Odder og Århus, holder også i Mårslet.

Anmäl dig snarast till Björn Grip, bjornagrip@gmail.com dock senast den 29 april.

Han svarar också på frågor, på mailadressen ovan eller på mobil 0705 - 40 95 79.

Välkommen med din anmälan, hälsar resekommittén!

Björn Grip, Tore Mellberg och Ingemar Nordieng

Antiken angår alla

Jörgen Håkansson

Vilka associationer får du när du hör namnet Huskvarna? Tänker du på Jönköpings parstad vid Vätterns sydspets? Varumärket Huskvarna med vapentillverkning från 1600-talet, numera ett diversifierat företag med verkstadsprodukter? Ishockeylaget HV 71, eller den mästerlige och förfarne rimsmeden därtill folkbildaren **Alf Henrikson** och hans födelseort? Hur som helst, decenniets första poesihörna kommer att handla om "Affan" som han kallades i den inre kamratkretsen under sin uppväxt i Huskvarna.

Alf Henrikson var en litterär mångsysslare. Ur hans hand flödade artiklar om stort och smått för tidskrifter och antologier, uppslagsböcker, stora historiska verk och mycket, mycket annat. Att räkna upp allt vad han skrivit skulle föra för långt. Bland detta ingår omkring 20 000 dagsverser, de flesta införda på Dagen Nyheter *Namn och Nytt sida*. Hans skrivarliv på tidningen uppgick till

65 år och sträckte sig över sju decennier. Under den tiden gav han ut ett 80-tal boktitlar där många av hans dagsverser finns med. Flera av hans böcker kom till i samarbete med hans närmsta medarbetare på DN, tecknarna Birger Lundquist och Björn Berg samt med Hwang Tsu Yü om kinesisk filosofi, lyrik och historia.

Rubriken ovan är hämtad ur boken *Läslära* av Björn Berg och Alf Henrikson, ett lagarbete där Björn svarar för teckningar och Alf för texten kring vårt alfabet. Varje bokstav förekommer i mängder med meningar, som börjar på respektive bokstav i alfabetet. De illustreras samtidigt med fantasifulla teckningar. Rubriken kan också påminna oss om den knäpp på näsan, som Skolverket

fick när det nyligen ville slopa antiken som ämnesområde i skolans historieundervisning. En sådan näsknäpp hade säkert Alf Henrikson tyckt om!

De feniciska köpmännens listiga skrift
saknade alla vkr.
De skrev blott konsonanter med giffar och stift
i sina lagerlokaler.
Bör vi icke med fyllda pklr
höja ett leve månnro
för de kloka grekernas stora bedrift
att uppfinna A och O?
Jo.

Skulle dessa innovationer som Alf uppmärksammar här få möjlighet att komma till sin rätt eller bli satta i sitt rätta sammanhang om antiken slopades? Hans passion för antiken alstrade en ständig ström av historiska översikter, anekdotiska berättelser, reseskildringar från antika miljöer och dagsverser när han samarbetade med sin tecknarbroder, Björn Berg, som gjorde entré på Dagens Nyheter 1952. Samarbetet varade ända fram till Alf Henriksons bortgång 1995.

Konsten att skriva dagsvers

Så här beskriver Nationalencyklopedin begreppet dagsvers:

"En journalistisk genre, som består av ett nyskrivet poetiskt bidrag, som helst dagligen uppträder med en fast placering på en tidnings lätta sida. Benämningen är vanlig sedan 1950-talet. Dikten förenar sig i regel med en likaledes fast teckning eller annan bild. Dagsverser i denna form är inte känd utanför Norden. I Sverige lanserades den, efter diverse ansatser i den periodiska pressen av Dagens Nyheter."

Med tanke på att Alf Henrikson började skriva den här typen av journalistik redan före 1950-talet hörde han således till pionjärerna inom denna genre. Själv berättar han om villkoren för denna speciella form av journalistik i en artikel *Skriva vers* publicerad i boken *Om allt möjligt*. Här ett utdrag:

"Det har verkligen sina fördelar för en poet att vara fast knuten till en tidning; man slipper bekymmer för sin försörjning och behöver inte ödsla tid på att uppvakta redaktörer och bokförläggare med sina alster. Man kan skicka sina

manuskript direkt till sätteriet. Detta är förvisso avundsvärt.

I gengäld är det en sak, som poeten i fråga alltid bör besinna och får akta sig att glömma, nämligen att allt skrivande i tidningar är journalistik. Han arbetar inte på sin privata odödlighet. Han ägnar sig inte åt litteratur; i varje fall inte i främsta rummet. Han skriver inte för evigheten utan för morgondagens tidning som principiellt ska vara glömd i övermorgon, något som förresten kan kännas som en välsignad sak när man ibland av någon anledning nödgas bläddra tillbaka i sina samlade verk.

... Å andra sidan får han snart klart för sig att tidningsvers vänder sig till en publik, som är mycket stor, säkert minst tio gånger så vidlyftig, som de allra framgångsrikaste lyrikböckernas läsekrets. Men många läser faktiskt ens alster troget och denna avsevärda läsekrets har en egenskap, som verkligen inte är att förakta, nämligen att den vimlar av experter på allt möjligt, som vers kan handla om.

... Den här sortens bevakning från läsekretsens sida drabbar naturligtvis alla skrivande journalister, men jag skulle tro att versskrivare hör till de mest utsatta, detta därför att vers som är värd namnet är mycket mer koncentrerad än prosa och i många fall blir läst och granskad mer än en gång. Men dagsvers i tidningar handlar inte lämpligen om poetens själ, i varje fall inte direkt. Den handlar företrädesvis om yttre fakta eller tankegångar som låter sig kontrolleras i sak, och begår man ett fel - och det gör man ju - så är det sörjt för att man får veta det."

Hur började det?

När bokförlaget Ehlins 1949 arrangerade en tävling om den bästa ungdomsboken med "det lärorikaste innehållet" kom Alf Henrikson på andra plats. I en reklambroschyr från förlaget presenteras vinnarna med självporträtt. Så här skriver Alf då om sig själv:

"Hr bokförläggare. Om undertecknads person och gärning föreligger följande något så när objektiva fakta, som härmed på begäran framläggs till påseende:

Alf Ragnar Sten Henrikson föddes 1905 i Huskvarna, som på den tiden var en by i Hakarps socken, Jönköpings län. Han var arbetarpojke men hölls ändå i skola av uppoffrande föräldrar, blev student i värsta depressionstiden, läste därpå latin och grekiska och tänkte utbilda sig till någon slags lärare men hindrades att fullfölja dessa studier av brist på pengar och kredit. Oviss om vad han då borde ta sig till irrande han omkring en tid i Danmark och Tyskland, totade till ett par omogna diktsamlingar och skickade dessutom olika slags skrivelser till diverse tidningar, vilket allt med all rätt inbragte det allra magraste levebröd.

Lyckligtvis tjänstgjorde han också en tid på Jönköpings-Postens redaktion, som var en nyttig och god skola, där han fick lära sig att journalistik är något annat och svårare än konsten att skriva uppsatser och enklare fiktion. 1929 kom H. till Dagens Nyheter som semestervikarie, varefter han fick stanna som ordinarie reporter.

Vid sidan av reportaget skrev han alltifrån 1930 även ett par stumpar vers om dagen, och denna bisyssla blev med åren hans huvudsakliga uppgift i tidningen. Jämsides med journalistiken har han vidare åstadkommit några böcker och en del teater; bland hans pjäser har 'Moralitet vid en stenkross' och 'Lax, lax lerbak' överlevt mer än en säsong. I samarbete med Hwang Tsu-Yü har han översatt Konfucius och en massa sångtext, inklusive ett knippe kinesiska poeter. Ävenledes har han skrivit två operalibretter, samt en samling engelska epigram i den här stilen:

*How long that chain of past events must be
which leads from far-off times to you and me!
One missing link, one break, however small,
and you and I would not exist at all.
..."*

Mera om Alfs barndom och ungdom

Alf föddes 9 juli 1905 i det nybyggda huset på Södra Esplanaden 11 i Huskvarna dit föräldrarna Arvid och Linnéa Henrikson året före flyttat. Där bodde även Alfs farmor Sara Lisa och farfar Frans Vilhelm, som liksom sonen varit anställd på Huskvarna Vapenfabriks AB.

"Vad mände det bli av detta barn? Född med segerhuva, söndagsbarn och kommen till världen mitt under guds-

tjänsttid!" Yttrandet kom från farmor Sara Lisa, 69 år när hennes första barnbarn kom till världen. Detta hus blev Alfs hem under hela hans barn- och ungdomstid. Han fick så småningom även två syskon.

Under uppväxten vistades Alf mycket med sin farfar, som gick runt i trädgården med pojken vid handen och deklamerade svenska 1800-talspoeter och lärde honom latinska namn på växterna. Alf kunde tidigt rabbla en då för honom obegriplig poesi och många latinska växtnamn. Detta har naturligtvis satt sina spår i hans intresse som vuxen för just poesi, latin och växter. Alf lärde sig läsa före han började skolan och blev tidigt en bokmal. I hemmet fanns gott om böcker, båda föräldrarna var mycket bokintresserade. Pappan var begåvad med ett unikt minne och detta fick Alf ära.

Far min, han gillade Pierre Lohti,
Isphahans rosor," öknarnas sand
Babylonska stjärnhimlar levde han i,
när han gick till fabriken i Sveriges land.
Mor min hon gillade Ellen Key,
skönhet för alla, luft som var frisk.
I ett trevsnare jordeliv rörde hon sej
i sitt dragiga kök när hon torkade disk.
Vi fick det bättre, vi fick det bra,
dock är vi trötta, vår leda är stor.
Någon dröm till att styrka oss borde vi ha,
någon dröm till vårt sällskap likt far och mor.

*Pierre Lohti var en fransk författare, medlem av franska akademien.

**Isphahans rosor, en art uppkallad efter Esfahan, Persiens gamla huvudstad.

Vid tioårsåldern hade Alf läst ut Bergman-Svendséns *Världshistoria* och han kunde på gamla dar rabbla upp hela sidor av innehållet, och i skolan briljerade han gärna med sina kunskaper där han troligen var en liten besserwisser.

Den begåvade ynglingen fick gå i Kommunal Mellanskola i 4 år och efter realexamen skulle han vidare till Jönköpings Högre Allmänna Läroverk. Valet helklassisk 4-årig linje med latin och grekiska var lätt. Han hoppade över första ring och tenderade av alla ämnen, som han läst in på egen hand under sommaren. Efter studentexamen blev det militärtjänst. När han efter militärtjänstgöringen i Norrköping kom hem

till Huskvarna 1927 var det hans högsta önskan att få fortsätta och läsa klassiska språk i Lund. Det fanns då ingen ekonomisk möjlighet för detta, vilket han var mycket olycklig för.

Livets lycka

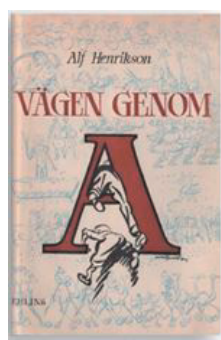
På sin ålders dagar tyckte han emellertid att det var det bästa som hänt honom. Han hade nu under sitt långa yrkesliv fått syssla med det han helst önskade, att skriva. De inhägnade akademiska studierna hade inneburit att han därigenom inte riskerat att han som gammal behövde sitta som inåtvänd latinlärare i t.ex. Vetlanda. Under sin yrkestid kom han ändå på många sätt i kontakt med den akademiska professionen och 1987 hedrades han med professors namn. En dubbelbottnad utmärkelse med tanke på hur han beskriver atmosfären i dessa kretsar, som den kommer till uttryck i versen nedan:

Detta säger jag dig i klarhetens stund:
Min son, bliv aldrig professor i Lund!
Min gosse, beakta de ord jag förtäller:
Bliv aldrig professor i Uppsala heller!
Jag träffade fyra, jag mötte fem.
Det stod icke ett skimmer av glädje kring dem.
Kring kunskapens träd är det dystert att vandra
i en krets av personer som hatar varandra.
Jag besvärar dig, min gosse, av denna grund:
Bliv aldrig professor i Lund!
Det är hela din lycka och jämvikt det gäller.
Bliv aldrig professor i Uppsala heller!

Under sin skoltid lärde Alf känna Ebba Weck. 1931 gifte de sig med. 1933 föddes sonen Kjell. De bodde då i Stockholm på Norr Mälarstrand, vägg i vägg med Birger och Kajsa Lundquist. Efter en tid på denna adress köpte Alf och Ebba en villa på Hasselbergsvägen i Södra Ängby. Där föddes 1938 andre sonen Lars. Tecknaren Birger och Alf kom sedan att under många år vara ett uppmärksammat arbetspar på Dagens Nyheter där Birger på ett mycket förtjänstfullt sätt illustrerade många av de dagsverser och andra alster som Alf skrev. Birger revolutionerade tidningstecknandet under senare delen av 30-talet genom direktskisser med reservoarpenna. Birger Lundquist gick ur tiden 1952.

När sönerna kom i sagoåldern började de ställa krav på att pappa skulle berätta sagor för dem. Föräldrars plåga är natur-

ligtvis att behöva dra samma saga gång på gång. Sonen Lars har omvitnat att han hade krav på att pappa skulle berätta varje morgon när han vaknat efter natt-tjänstgöringen på DN. Då antrade Lars sängen. Många av sagorna han fick höra, när de traditionella var utnötta, hade troligen fått sin form i Alfs huvud nattetid, exempelvis berättelser i boken *Sagor för stora och små*, som skrevs under 40-talet men gavs ut först 1982. Den tidigare omnämnda boken, som Alf tävlade med när bokförlaget Ehlins arrangerade sin tävling 1949, var *Vägen genom A*. Det var en berättelse om två bokmål, som

äter sig igenom ett uppslagsverk, illustrerad av Birger Lundquist.

Det andra sättet Alf prövade för att tillgodose sina söners sagohunger var att göra om berättelser om t.ex. Noak med arken, Moses

och Potifar, Minotaurus, de olympiska gudarna och Gustav Vasas skrönor. Alf hade också stor vurm för medryckande berättelser och hans beundran för detta utsträcktes till begåvade fabulatorer inom all litteratur. Det kunde gälla t.ex. Alexander Dumas, Leo Tolstoj, Astrid Lindgren eller Erik Lundegård. Då bubblade måhända en vers av det här slaget upp:

"Nej, nu läser jag inga romaner mera",
sa verkmästar Nilsson på vägen hem.
"Om författarna inte vill fabulera
så bryr jag mig verkligen inte om dem.
Ty om världens allmänna väl och ve
kan jag tycka själv lika duktigt som de."

Alfs musikalitet

När Danmark och Norge ockuperades av Tyskland i april 1940 kom den nymornade svenska igelkottens försvarsvilja att få ett uppskattat ansiktsuttryck. Det skulle bli i form av den både sångbara och gångbara *Obligationsmarschen*. I maj 1940 utlyses ett försvarslån och teckningen pågick fram till 1 november. Med slagorden "Med folket för försvaret" lockades svenskarna att köpa obligationer till uppförande toner och sporrande ord i Lars-Erik Larssons och

Alf Henriksons "Obligationsmarsch." Staten uppmanade till köp med bra ränta och det tog Henrikson fasta på. Här ett utdrag:

Går du med efter obligationer?
Har du hört vilken ränta du får?
Vi ska skramla till många millioner,
vi ska tömma vår spargris i år.

Vid slutsummeringen i november 1940 visade det sig att obligationer till ett värde av 800 millioner kronor hade sålts. Den års- och minnesrika veteranen kommer säkert ihåg allt detta.

Ett annat fruktbart samarbete kom till stånd i mitten av 1950-talet mellan Hugo Alfven och Alf Henrikson i det oerhört populära musikstycket *Roslagsvår*. Stycket är en polka och herrarna, som med kongenial text och musik skapade detta fantastiska mästerverk är utöver Henrikson och Alfven den anonyme rospiggen Johansson, vars namn förekommer så flitigt i polkans refräng.

Att Alf Henrikson var en i högsta grad musikalisk person, det märker alla, som njuter av hans lättlästa poesi och prosa. Hans estetiska måttstock var att dikter ska vara "sångbara" och skrifter "läsbara." Här en del av hans skrivande för och i samarbete med musiker: Egna operalibretton tillsammans med Hilding Rosenberg, Lars-Erik Larsson och Daniel Helldén och dessutom ett stort antal sångspel och divertissemang för scenen med Rudolf Hladisch och Josef Briné, för radio med Hilding Rosenberg och Erik Westberg, för TV med Nils Lindberg och Arnold Östman. Därutöver gjorde han översättningar av t.ex. Verdis *La Traviata* och Falstaff, Offenbachs *Hoffmans äventyr* samt Mozarts *Trollflöjten* för Kungliga Operan 1968. Hans översättning användes i Ingmar Bergmans film med samma namn, 1974, liksom på Stora teatern i Göteborg 1980. Följande dikt, *Decima*, kom till när Alf arbetade med översättningen av *Trollflöjten* och publicerades i DN 4 december 1968. Dikten innehåller följdriktigt tio rader. Bara genom att läsa texten tycker jag att den är "sångbar" Den är så vacker, så den glömmar jag inte i övermorgon!

Hela vinterdagen lång
gnolar Mozart i mitt öra
Fjärran stråkar kan jag höra,
fjärran rösters tysta sång.
Arbetsdagen går sin gång,
pennan fyller pappersbladen.
Ljusen tänds i fönsterraden.
Snövind går i nakna träd.
Mozart susar ljudlöst med.
Natten faller över staden.

Mat finns också med i Alf Henriksons diktning. Han var en av "sjudderton" i Gastronomiska akademien.

Bland de priser han erhållit kan nämnas Övralidspriset 1974, Natur och Kulturs kulturpris 1991 och Årets smålänning 1994.

Mot slutet av sitt liv kunde tankar som speglade såväl den antika världen som tidningsvärlden komma upp och formuleras i versform.

Snart tutar väl Caron i luren.
Han rör mig från livets tumult.
Jag ska viska ur makulaturen
till en eftervärld likafullt.

Yrvakna, olärda, friska
kommer kommande släktled att stå.
Till dem är det jag som ska viska,
jag ska viska och säga som så:

Mina dikter är stumma som fiskar.
Mina ord har lagts av och blekts ut.
Är det någon som hör vad jag viskar
ur mitt modersmåls makulatur?

Svenska språket hörs tiga som muren.
Dess minne och tid är väl slut.
Med en viskning ur makulaturen
kanske någon likväl kan stå ut?

Magdalena Ribbing berättar att samma dag som Alf dog fanns som så ofta en av hans verser på *Namn och Nytt* i DN, undertecknad H för Henrik, som han kallades av dem som inte sade Alf till honom.

Hela Alf Henriksons skrivarliv har varit uppfyllt av flit, hög ambition och självdisciplin. Han hyste stort förakt för begreppet "tidsfördriv." Den tid vi fått ska användas till nyttigheter och den ska inte bara fördrivas. Han levde helt efter det mottot. I villan i Södra Ängby slutade också Alf sina dagar 9 maj 1995 exakt två månader före sin 90-årsdag.

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Återigen står böcker i centrum. Böcker och författare. Inte bara förläggare sätts i fängelse för att ha spridit litteratur som styr giriga makthavare, utan författare som är misshagliga av andra skäl. Ungerns reaktionära ledning tar bort nobelpristagaren Imre Kertész ur skolläsningen, och sätter i stället in två naziförfattare, pilkorsare dömda för brott... Vi minns alla hur Pasternak inte kunde komma till Stockholm och istället ”avstod” priset. I bibliotek och i bokhandlar togs under lång tid ”misshagliga” författare bort, det fanns en tid då man i USA inte ens kunde **skriva** ordet ”Leninrad” utan att råka illa ut... Det finns en McCarthyism som aldrig slutar. Ett slags ständigt bokbrännande som i det tidiga nazityskland, vi lärde oss en gång uttrycket **entartete Kunst**. Eller hur? När en av antikens stora skitstövlar fick för sig att en författare var olämplig förvisades han helt sonika så långt från Rom man kunde tänka sig. Ovidius levde det sista decenniet av sitt liv i det som idag är Rumänien; han hatade det och ville återvända, men Augustus, den tidens Erdoğan eller Khomeini, kunde inte bevakas. Några av sina mest omistliga verk skrev Ovidius i den påtvingade exilen. Jag ids inte dra fram fler exempel. Min poäng är att det skrivna ordet är allvarligt, livsviktigt. Litteraturen är en av existensens hörnstenar. Bara i skönlitteraturen kan man undersöka människans grundläggande villkor. Och det där evinnerliga småswishandet i mobiler är **inte** läsning!

En av ”mina” skolor var, så att

Utrensningarnas tid återvänder

”I statarhemmen betraktades läshunger som en farlig ovana den där borde hållas efter var den framträdde”

Jan Fridegård (Mitt möte med boken)

säga, byggd kring ett bibliotek. Så fick en ”modern” folkhögskolerektor för sig att helt sonika lägga ned hela skolan, och biblioteket spreds. En annan av ”mina” skolor har ett bibliotek som hör till de fem största i landet, och jag har nyligen sett att man än så länge slår vakt om boksamlingen

– den innehåller helt ovärderliga delar, bland annat en närmast unik mängd litteratur från bildningssträvandena före de första folkhögskolornas tillkomst – en gammal envis kulturhistoriskt kunnig rektor såg helt enkelt till att den gamla bygdeskolan **måste** äga sådant material, om man menade allvar när man stod och pratade om vikten av bildning och historiemedvetande. Den tredje av ”mina” skolor hade ett väldigt bibliotek, som slaktades när, i första hand danska, politiker bestämde att just den skolan skulle delas och stora delar av biblioteket följa med till den nya verksamhet som inte längre styrdes av folkbildningsråd och svensk anslagstilldelning utan av en opersonlig övernationell organisation, och följdriktigt efter något år lades ned. Gu’vet vad som hände med *den* väldiga boksamlingen. Jag nämner inte Sigtuna här utan påstår att det största och viktigaste bokbeståndet i svensk folkhögskola sköttes av Christina Garbergs-Gunn och förstördes till stora delar på ett närmast skandalöst eller t.o.m. åtalbart sätt när New Public Management-folket slog klorna i Brunnsvik.

Det första jag gör när jag besöker folkhögskolor är att se hur deras bibliotek ser ut. En del är så trist gammaldags och ynkligt små att jag kan få tårar i ögonen. Många är helt okej, men lider av att anslagen idag används till annat än böcker. Datorer med skärmar hör, som jag ser det, inte hemma i folkhögskolebibliotek.

Därmed, **nota bene**, inget sagt om e-böcker och datorer i sig!

För att inte tala om dem jag mött som är satta att sköta de små samlingarna och kan så osannolikt lite om bibliotek att Tolstojs *Krig och fred* i en av skolorna hade ställts in under bokstav **S**; ni vet, krigskonst. Och jag förvånas över hur många skolor mer eller mindre förvisar biblioteket till någon inte längre använd skolsal eller i några skrymslen där ingen vill stanna och bara bli stående och bläddra. Eller känna den underbara doften av aningen dammiga bokrader. Dock, det finns exempel på motsatsen: nya skolor, med kort historia, där biblioteksrummet och läsesalarna är så vackra och tilltalande att man helst inte vill bry sig om att vara med på konferensen eller vad som nu föranlett besöket. Jag har lust att nämna en sådan liten boksamling, med väldiga luckor där viktig skönlitteratur borde finnas, men där lokalen är så vacker och tilltalande att man nästan glömmer att man bara hittar någon enda Eyvind Johnson... (För att nu nämna namn: Valjeviken. Värld ett besök. Ta med något dubblettexemplar.)

I svensk folkhögskola skall biblioteket vara själva hjärtat. Fast det är inte helt okontroversiellt att påstå detta. Jag minns en mycket berömd dansk folkhögskolerektor som fnös åt mig och sa att den svenska folkhögskolan, i den mån en sådan existerade, var byggd kring bibliotek och läsning, en dansk, dvs en riktig, folkhögskola är byggd kring en talarstol – och det levande föredraget. Med min långa erfarenhet av både bibliotek och föreläsningssalar kan jag idag bara fnysa åt ett sådant påstående, denne berömde folkbildare till trots. Men Sverker Sörlin säger, liksom i förbigående i sin nya bok *Till bildningens försvar* (2019) att läsningen av böcker, skönlitteratur, men också annat, ”blev för många ett ögonblick av insikt, och utan sådana ögonblick har öppna samhällen ingen framtid.” (sid 155).

Det borde kejsaren ha tänkt på när han år 8 beordrade bibliotekarierna att rensa ut Ovidius ur biblioteken.